

הנהגה תורנית קשובה

בין עם ישראל בארץ ובתפוצות – מתוך דברי הרב עדין אבן ישראל שטיינזלץ זצ"ל

לקט מקורות מתוך - **הבן יקיר לי**, מגיד, תשס"ב, בתוספת שאלות לדיון והעמקה.

ערך וליקט: בועז אורדמן

1. **אחדות, ירושלים, תש"ס - 2000 (עמ' 88-86)**

"... יש סוג של מחלות, שנעשות יותר ויותר נפוצות בימינו, ואלו הן מחלות האוטו-אימוניות. אלו הן מחלות שונות, שהידועה מביניהן היא מחלת האיידס, וכמוה גם טרשת נפוצה, ועוד. הקשר בין המחלות הללו איננו במהותן, אלא בנקודה היסודית שלהן, שהיא – מלחמה של הגוף נגד עצמו. תאי הגוף מתחילים להתייחס לחלקים מסוימים בו כאל גוף זר. בתוך כל דבר חי יש דבר מסוים שמגדיר אותו: הגוף מכיר את עצמו. ייתכן שיהיה איבר מסוים כואב, או פצוע; אבל הגוף תמיד חש – זה אני; מה שכואב לי כעת הוא חלק ממני. במחלות האוטו-אימוניות מפסיק ה"אני" לזהות את עצמו; תמונת ה"אני" נעשית חלקית, מקוצצת, מצומצמת. ואז, חלק מהתאים מתחילים לעשות מה שהם עושים נגד כל גוף זר: הם מנסים לזרוק אותו החוצה. הם אינם קולטים עוד את ה"אני" המורכב הקודם. כל המחלות הללו, שהן מחלות נוראות, אינן נגרמות על-ידי חיידק או נגיף, אלא הן מתרחשות בתוך הגוף עצמו..."

כאשר שבים לבדוק בנמשל, במצבו של עם ישראל, יש לדימוי הזה משמעות עקרונית מעשית: לא רק אמירה ברובד הרוחני והאידיאלי, אלא גם מסקנות העולות ממנה למעשה. אינני מדבר איפוא על יצירה של אחדות; האחדות היא דבר גדול, מטרה עליונה, ובעזרת ה' יבוא הזמן שבו נגיע אליה. אני מדבר כעת על דבר קרוב יותר, ואולי חיוני יותר: יציאה מהסינדרום הזה של המחלה שאין לה תרופה, אותה מחלה שבה אני חדל להרגיש את ה"אני" שלי, הכולל גם את האחר. יכולה להיות לי דעה שלילית מאוד על הרפורמים, הקונסרבטיבים והריקונסטרוקציוניסטים; אבל כל אלה הם אני. אפשר להתווכח עם כל אותם אנשים שפרופ' ליבוביץ המנוח כינה אותם "מחללי שבתות, בועלי נידות ואוכלי טרפות" – אבל הם אני. כל זמן שישנו ה"אני" המשותף הזה, יש לנו חיים. ואת ה"אני" הכולל הזה של עם ישראל – לא עם ישראל מאוחד, אבל עם שיש לו "אני" אחד משלו, שכולל את כולם – אסור לנו לאבד."

למחשבה ודיון:

- באיזו מידה המשל של הרב שטיינזלץ מתאים לתיאור היחס של ישראלים ליהודים בחו"ל? האם הפסקנו לזהות חלק מה'אני' שלנו?
- האם יש דרך 'לחסן' מפני 'המחלה האוטואמונית'?
- הרב שטיינזלץ טוען כי אפשר וצריך להיות 'לא עם ישראל מאוחד, אבל עם שיש לו 'אני' אחד משלו שכולל את כולם' האם התביעה הזו ריאלית? נסו לחשוב מה הוא אותו "אני" של עם ישראל שהרב מדבר עליו?

2. **מה יהיה על העם היהודי, ניו יורק, תשנ"ה - 1995 (עמ' 113-111)**

"כיום יש בארצות הברית יותר יהודים – מכל הסוגים – מאשר בכל מקום אחר בעולם: מדובר בכשישה מיליון בני אדם היכולים לטעון שמוצאם יהודי. באופן כללי מצבם טוב למדי, ואולם יש

בית הלל

הנהגה רבנית קשובה

ע"ר 58-0559441, ת.ד. 9725 ירושלים

office@beithillel.org.il

הנהגה תורנית קשובה

דבר אחד שהם לא עשו: הם לא יצרו עתיד משותף שאליו אפשר לשאוף. כמה מאותם בני המוצא היהודי יכולים לומר שגם הנכדים שלהם יהודים, או שהם בטוחים בכך שנכדיהם יישארו יהודים? זו השאלה האמיתית...

יש צורך, תועלת, ואפילו אפשרות להפוך את המקום הזה, ארצות הברית של אמריקה, למעין "גלות בבלי". אפשר ליצור כאן מרכז שני, שיהיה שווה ערך למרכז הגדול שבארץ ישראל, ובתחומים מסוימים אף יעלה עליו. אך כדי לעשות זאת צריך הרבה יותר מאשר לשרוד בעלמא; ואם אין עושים זאת כראוי, אם אי אפשר לבנות כאן משהו בעל ערך רוחני ואינטלקטואלי, אין שום טעם לעשות זאת...

בנייתה מחדש של תרבות יהודית משמעותית בארה"ב – גם אם תהיה שונה מזו שבארץ ישראל – אין פירושה לספור כמה רופאים, עורכי דין ורואי חשבון יש לנו, ואפילו לא כמה רבנים יש בארה"ב; זהו מניין חלקי ומשני. במקום זאת עלינו לשאול את עצמנו: האם אנו תורמים ליצירת מורשת יהודית שתיזכר גם בעוד שניים, שלושה, או עשרה דורות מהיום? כמה אנשים בינינו מרגישים במפורש שהם יהודים בעצם מהותם? ומה הם יתרמו לעתיד היהודי? זוהי אמת המידה האמיתית."

3. אתגרי הקהילות הגדולות והקטנות, דרבן, דרום אפריקה, תשנ"ט - 1999 (עמ' 116)

"השאלה האמיתית היא – מהו גודלה של קהילה יהודית בת קיימא? או במילים אחרות, מהו הגודל המאפשר לקהילה לא רק להמשיך להתקיים, אלא להתקיים באופן שיהיה משמעותי, ולא שולי בלבד? התשובה היא: זה תלוי בקהילה עצמה, לא במספר האנשים החיים בה. עובדה היסטורית היא, שבמשך כל ההיסטוריה היהודית כולה, גודלה של הקהילה מעולם לא היה הגורם אשר קבע האם קהילה מסוימת תהיה חשובה או בלתי חשובה. מה שקבע היה איכות האנשים, והמשאבים שהם השקיעו ביהדותם. זה, וזה בלבד, היה הגורם שקבע האם קהילה זו או אחרת תהיה קהילה חלושה וחיוורת – או עטורת תהילה.

ועוד כמה עובדות: רוב יהודי דרום אפריקה הם צאצאיהם של יהודי ליטא, אשר רבים מהם באו מעיירות קטנות, שטעטלאך. כמה מן העיירות הללו נחשבו, אולי לערים גדולות: שעוועל, וולוז'ין, שקלוב ואחרות. בכמה מן ה"ערים הגדולות" הללו חיו מאתיים משפחות; באחרות, שהיו גדולות במיוחד – שלוש מאות או ארבע מאות, ותו לא; בכפרים קטנים יותר היה בקושי מניין של יהודים. ועם כל זה, כה רבים מן המקומות הללו הם שמות מפורסמים, וכמה וכמה מן העיירות והכפרים הללו נמנו עם המרכזים היהודיים המהוללים ביותר בכל הדורות. בטרואה (טרוויש), עירו של רש"י, חיו כמאה חמישים משפחות יהודיות; אפילו בקהיר של הרמב"ם לא היו יותר מאשר ארבעת אלפים עד חמשת אלפים יהודים...

עתידה של הקהילה נתון אפוא בידיכם. אף אחד אינו יותר מדי זקן, עשיר או עני מכדי ללמוד. אף אחד אינו נתון במצב כזה שבו אי-אפשר לבקש ממנו לעשות משהו, לתת משהו מעצמו. אני קורא לכם, לכולכם, לצעוד צעד אחד קדימה..."

למחשבה ודיון בעקבות הקטעים:

- "להפוך את ארצות הברית של אמריקה למעין 'גלות בבלי' – מה דעתכם? רעיון טוב? ריאלי? האם אנחנו יודעים מה חושבים יהודים בארצות הברית על הרעיון הזה, ובמה תלויה דעתם?"

בית הלל

הנהגה רבנית קשובה

ע"ר 58-0559441, ת.ד 9725 ירושלים

office@beithillel.org.il

הנהגה תורנית קשובה

- האם נכון לטפח מרכזים רוחניים – תרבותיים גדולים/ קטנים בחו"ל? האם יש לעודד את התופעה? לתמוך רק בלית ברירה? ואולי זו 'פשיטת רגל של הציונות'?
- מעניין להשוות לדברי אחד העם. מובאים בסוף הקובץ.

4. הבן יקיר לי, ירושלים, תשנ"ח - 1998 (עמ': 65-63)

"נולדתי בארץ הזו, בעיר הזו, והארץ הזו היא באמת ארץ אשר אבניה ברזל, אנשיה נחושת (ראה דברים ח:ט); ארץ קשה, לפעמים אוכלת יושביה (במדבר יג:לב). וגם המדינה הזו היא מדינה עם הרבה קשיות, ואפילו הרבה אכזריות.

אבל בשנים האחרונות צמחה תופעה שהיא חדשה יחסית: לגיטימציה של שנאה. שנאה הדדית בין יהודים אינה עוד דבר שמתביישים לבטא אותו בפומבי; אדרבה היא נעשתה כמעט חלק מהאופנה, דרך ההתנהגות. השנאה הזו עוברת דרך כל המגזרים זוהי שנאה פשוטה, כוללנית ובסיסית, שנאה שאפילו איננה נזקקת לצידוק לעצמה; היא אינה צריכה עוד להצדקה בבחינת "אני יותר טוב, ולכן האחרים גרועים", אלא היא שנאה המבוססת על כך שהאחרים בעצם מהותם, בעצם הגדרתם, הם רעים. לא צריך עוד לקרוא לאחר בשם גנאי, כי שמו בעצמו הוא שם גנאי: מתנחל, חרדי, שמאלן, האם יש מילים גסות מאלו? המילים עצמן נעשות מלוכלכות, והאנשים נעשים מלוכלכים ונתעבים זה בעיני זה.

בנקודה הזו אני מנסה להיאבק; כמוכן, לא לבדי, אבל גם לא בחברה גדולה מדי. לעתים נדמה לי שאני ניצב אל מול גלים אדירים של היסטוריה שפועלים להפריד, לנתק, לחתוך את הקשרים – קשרי הדם, קשרי העבר, קשרי המשפחה, קשרי הזיכרון – וליצור יחידות נפרדות...

ההרגשה והחווייה המרה היא, שאנשים משני הצדדים אומרים: "מה לנו ולהם? אין שום דבר משותף בינינו; הבה נמחק אותם מספרנו"... כל הצדדים גם יחד פועלים זה כנגד זה ומנסים למחוק מה שיש בצד האחר, כמו אומרים: "הם ימותו, הם ייעלמו, הם ייצאו מתוך חיינו." זה הרבה יותר מאשר קרע. זו הרגשה שהאחרים אינם חשובים עוד, שאפשר להשליך אותם, להתעלם מקיומם.

ודאי שהקרע לא נעשה עדיין בפועל. מפעם לפעם נשמעות הצהרות (כנות ובלתי כנות) על הצורך באחדות... המלחמות והאיבה מסביב יוצרים חישוק של דם ואש המחבר את הפרודים, חישוק שנעשה מוחשי יותר בכל עת פורענות. ולמרות כל ההבדלים, אנשים עדיין מצויים יחד במצבים שונים, משוחחים זה עם זה, עושים עסקים זה עם זה, ואפילו מתחתנים אלה באלה.

ואולם עם אלה גם צומחות ועולות האיבה, השנאה ומעל כולם – הניכור. הנטייה הגוברת היא לעבור לגור בערים מיוחדות, בשכונות מבודדות, לבנות גטו: גטו חרדי, גטו דתי-לאומי, גטו ספרדי, גטו רוסי, גטו חילוני, גטו סוציאליסטי. ובכל גטו כזה אנשים חיים יחד, תומכים זה בזה, מחזקים את אמונתם ואת דרכי חייהם, ויוצרים מאגר תסיסה של זרות ושל שנאה לכל האחרים. "הם" לא ישבו עמנו, "הם" לא יחיו עמנו. "הם" מסוכנים, נבערים, מושחתים, ו"הם" יושבי הגטו האחר, אין במוחם אלא דבר אחד: כיצד להצר את תחומנו, כיצד לכבוש אותנו כיצד לבערנו מן העולם. ולכן הבה נתרחק, ניפרד, נתעלם זה מזה. שהרי בסופו של דבר, מה לנו ולהם?

ואלה החיים מפי ספרים ומפי סופרים מחפשים ומוצאים (ולעתים אף ממצויים) ראיות והוכחות מדוע צריך לנהוג כך, מדוע יש הצדקה לאיבה, לשנאה, לפירוד.

וכאן אני רוצה לחזור לדבריו של הנביא ירמיהו... הוא מדבר דברים קשים מאוד, מייסר אנשים ומנבא להם. אבל יש דבר אחד שהוא אינו עושה, לא הוא ולא שום נביא אחר: לעולם הוא אינו מוותר על הקיום של עם היהודי, וגם לא על קיומם של אותם חלקים בעם שבהם הוא נלחם,

בית הלל

הנהגה רבנית קשובה

ע"ר 58-0559441, ת.ד 9725 ירושלים

office@beithillel.org.il

הנהגה תורנית קשובה

שנגדם הוא מטיף, שאותם הוא מייסר. הוא יכול לקרוא להם חבורה של שיכורים, נואפים ושקרנים (למשל: ירמיהו ט:א); אבל לעולם, לעולם הוא אינו מוותר עליהם.

במובן מסוים זהו המסתורין של הנבואה, וגם המסר הגדול שלה. הנביא יודע היטב מי הוא אפרים; הוא יודע כל מה שכותבים בעיתונים של אפרים, הוא יודע מה מציגים בטלוויזיה של אפרים; הוא יודע מה קורה בקברטים של אפרים; הוא שומע את הבדיחות הגסות של אפרים; הוא יודע מתי אוכלים שם שרימפס ואיפה; והוא לא יכול, ולא צריך, לומר עליהם שום דבר טוב.

ואחרי כל זה, איך הוא מסיים את דבריו? "הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים, כי מדי דברי בו" – יהיה מה שיהיה, ובכל מקום שיהיה – "זכור אזכרנו עוד. על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו נאום ה'".

למחשבה ודין בעקבות הקטע:

- היכן עובר הגבול בין ביקורת נוקבת ונדרשת כלפי קהילות וזרמים בארץ ובחול לבין ניתוק וויתור על חלקים מעמנו?
- האם אנחנו יודעים לומר 'הבן יקיר לי אפרים?' גם על מי שאורח חייהם רחוק מאד מאיתנו? .

בית הלל

הנהגה רבנית קשובה

ע"ר 58-0559441, ת.ד 9725 ירושלים

office@beithillel.org.il